

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВАПНУВАННЯ КИСЛИХ ҐРУНТІВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ю.С. Дронь

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, yuradron@gmail.com

Проаналізовано причини незадовільного стану меліорації кислих ґрунтів в Україні та запропоновано принципи функціонування нової системи державної підтримки вапнування кислих ґрунтів.

Ключові слова: хімічна меліорація, вапнування, кислі ґрунти, державна підтримка.

Вступ. Практичний досвід землеробства, здобутий протягом тисячоліть, і, особливо, досвід останнього сторіччя, ознаменованого активними пошуками розв'язання продовольчих проблем, а також величезна кількість наукових досліджень переконливо свідчать про доцільність і необхідність вапнування кислих ґрунтів при їх сільськогосподарському використанні. Окремі питання методичного характеру, як то, наприклад, вибір меліоранту, розрахунок норм та способи його внесення, особливості меліорації окремих ґрунтів, її ефективність та терміни окупності тощо все ще дискутуються у колі науковців та фахівців-практиків [2], проте усвідомлення того, що вапнування кислих ґрунтів сільськогосподарського призначення є основою їх використання та захисту від деградації існує на всіх щаблях українського суспільства і жодних заперечень не викликає. Незважаючи на це обсяги вапнування в Україні є суттєво меншими науково обґрунтованих норм, і ситуація з підкисленням ґрунтів набула загрозливого характеру не лише через економічні втрати сільського господарства, але й через небезпеку деградації і знищення земель на значних площах [1]. Тому сьогодні з метою збереження ґрунтів і їх родючості необхідно максимально використати наявні можливості і радикально активізувати роботи з вапнування ґрунтів.

Постановка проблеми. Завдяки досвіду попередніх історичних періодів в Україні утвердилося і залишається досить поширеним уявлення, що корінне покращення сільськогосподарських угідь, зокрема і вапнування кислих ґрунтів, повинне здійснюватися якщо не безпосередньо державою, то принаймні за рахунок держави. Саме такі підходи покладені в основу більшості програм державного та обласного рівнів з фінансування заходів по вапнуванню кислих ґрунтів [1,3,4,5]. Причому, якщо за часів планової

економіки виділялися кошти, за які і реалізовувалися державні програми, то нині практикується механізм компенсацій, тобто роботи здійснює замовник за власний кошт, а держава компенсує витрати вже після їх проведення. Розмір таких компенсацій на одиницю площі є однаковим для всіх і базується на усереднених статистичних даних. Тобто теоретично, розміщене поряд з виробництвом вапнякового меліоранту господарство з не дуже кислими ґрунтами після отримання у повному обсязі компенсацій матиме ще й прибутки, а віддаленому господарству з дуже кислими ґрунтами відшкодовується лише частина витрачених на меліорацію коштів.

На практиці через постійну нестачу ресурсів у бюджетах всіх рівнів обсяги виплат компенсацій значно менше потреб. Хто саме отримує компенсації визначають шляхом проведення «конкурсного відбору», зміст якого, критерії і методика проведення відсутні в принципі. Це породжує корупцію в органах державної влади і значна частина коштів, призначених на вапнування ґрунтів, витрачається на хабарі та «відкати». Відстояти своє право на компенсацію здатні лише крупні і фінансово сильні структури, які, зазвичай, здатні успішно господарювати і без державної підтримки. Натомість дрібні господарства навіть якщо і здійснюють вапнування за власний кошт, то через значні трансакційні витрати часто відмовляються збирати та подавати документи на відшкодування понесених витрат. Крім того, варто зауважити, що до функціонування такої системи, її адміністрування та контролю залучена величезна кількість чиновників, що суттєво відбивається на її вартості для суспільства.

Таким чином, існуюча система державної підтримки вапнування кислих ґрунтів має цілий ряд суттєвих недоліків, які значною мірою знижують її ефективність, і унеможливають досягнення необхідних обсягів хімічної меліорації кислих ґрунтів у нинішніх умовах.

Для інтенсифікації робіт з вапнування ґрунтів перш за все необхідно з'ясувати роль і цілі окремих зацікавлених суб'єктів. Земля для виробника сільськогосподарської продукції є засобом виробництва, і від її властивостей залежить ефективність праці землероба. Тому вапнування, яке завдяки оптимізації умов вирощування сільськогосподарських культур сприяє збільшенню врожаїв, а отже і прибутків, в першу чергу необхідне господарюючому на землі суб'єкту, незалежно від того, власником він є, чи орендарем. Саме землероб повинен приймати рішення про проведення робіт з хімічної меліорації, ініціювати їх та оплачувати за власні кошти.

Зацікавленість держави, як виразника потреб суспільства, в цьому випадку зосереджена в екологічній площині, а саме в необхідності збереження родючості ґрунтів, їх охорони та захисту від деградації, та в соціально-економічній сфері, оскільки вища продуктивність провапнованих ґрунтів дає змогу розраховувати на більший розмір податків, нові робочі місця, додаткову кількість якісної продукції, економне витрачання ресурсів, нові технології тощо. Для досягнення своїх цілей, особливо в природоохоронній галузі, держава може використовувати механізм примусу, в межах якого контролюючі органи через систему штрафів і заборон унеможливають небажану діяльність господарюючих суб'єктів.

Реалізація завдань соціально-економічного плану потребує застосування інших методів, до яких, зокрема, можна віднести наукову, роз'яснювальну та інформаційну роботи, пільги та диференційоване оподаткування, кредитну політику, субсидії, цільові програми, компенсації тощо. Здійснення цих заходів може фінансуватися з різних джерел, в тому числі і з бюджетів різного рівня. Проте мова не йде про фінансування безпосередньо робіт, в даному випадку вапнування ґрунтів, а реалізацію заходів, проведення яких стимулювало би цю діяльність.

На наш погляд найбільш ефективною в нинішніх умовах могла б бути система, що передбачає часткове фінансування витрат, пов'язаних з хімічною меліорацією. Наприклад, при вапнуванні ґрунтів необхідно профінансувати наступні заходи: 1) виготовлення проектно-кошторисної документації; 2) придбання хімічного меліоранту; 3) його перевезення; 4) навантаження; 5) внесення вапнякового матеріалу в ґрунт.

На сучасному етапі, на нашу думку, доцільним є фінансування державою вартості хімічних меліорантів. В такому випадку за 5 млн. гривень, які виділялися у 2011 році у державному бюджеті на ці цілі, можна було б провапнувати не 10 тис. га (по 500 грн./га), а приблизно

у 2,5 рази більше (за умови внесення 5 т/га меліоранту та його вартості 40 грн./т). Таким чином, держава, фінансуючи близько 40% вартості робіт, стимулюватиме проведення вапнування кислих ґрунтів.

Землекористувачі, в свою чергу, сплачуючи за перевезення, навантаження та внесення меліоранту, використовуватимуть всі наявні у них ресурси для здешевлення цих робіт, або ж на конкурентних засадах шукатимуть «найдешевшого» підрядника.

При цьому дуже важливим моментом в сьогоднішніх умовах неплатежів та невиконання боргових зобов'язань є схема оплати вартості меліорантів з бюджетів різного рівня. На наш погляд, найбільш раціональним є переведення коштів на рахунки безпосередньо підприємств-виробників вапнякової сировини, які відвантажили її землекористувачам у обсягах, передбачених у проектній документації. Таким чином, землекористувач, безоплатно отримуючи меліорант від виробника, повністю позбавлений ризиків неповернення коштів чи заборгованості і максимально повно зможе реалізувати свої плани з меліорації ґрунтів.

Для спрощення адміністрування такої схеми попередньо необхідно затвердити список підприємств-виробників (кар'єрів), а також номенклатуру, якісні показники та ціну їх продукції, що використовується для вапнування ґрунтів, а також межі закріплених за ними територій. Землекористувачі, землі яких знаходяться в межах закріплених за кар'єром зон, можуть безоплатно отримати вапнякові матеріали у визначених у проекті вапнування обсягах. Підприємство-виробник веде реєстр землекористувачів та обсягів отриманих ними вапнякових матеріалів і отримує з бюджетів відповідних рівнів відшкодування свої витрат.

При цьому проект вапнування ґрунтів окремого господарства є основним документом, на підставі якого здійснюється безоплатне відвантаження вапнякового меліоранту. З огляду на це необхідно певною мірою впорядкувати процес його розробки та використання. Зокрема, можна впровадити календарні тури вапнування тривалістю, наприклад, 5 років (з 2012 по 2017 рр.), і в межах окремого туру кожне господарство може замовити лише один проект вапнування ґрунтів свого господарства, який розробляється відповідними ліцензованими організаціями і реєструється в районних управліннях агропромислового розвитку держадміністрацій.

Така система практично не потребує використання чиновницького апарату, що суттєво здешевлює її та мінімізує підґрунтя для корупційної та протиправної діяльності.

Висновок: Таким чином, побудова згідно наведених принципів чіткої, прозорої і ефективною системи державної підтримки вапнування кислих ґрунтів створить можливість змінити існуючу в Україні тенденцію закислення і деградації земель сільськогосподарського призначення.

Список літератури:

1. Сучасна концепція хімічної меліорації кислих і солонцевих ґрунтів. - Харків:ННЦ ІГА імені О.Н.Соколовського, 2008. - 100с.

2. Цапко Ю.Л. Нові підходи до встановлення потреб кислих ґрунтів у вапнуванні / Ю.Л.Цапко // Вісник аграрної науки. – 2003. - №6.- С.14-17.

3. Постанова Кабінету Міністрів України №180 «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів» від 2 березня 2011 р. // Урядовий кур'єр. - №41. Від 04.03.2011.

3. Програма вапнування кислих ґрунтів Івано-Франківської області на 2007-2010 роки. - м.Івано-Франківськ, 2007.

4. Обласна програма вапнування кислих ґрунтів на 2009-2011 роки. – м.Чернівці, 2008.

MECHANISM OF IMPLEMENTING THE STATE SUPPORT LIMING OF ACID SOILS IN A MARKET ECONOMY

Yu. S. Dron'

Induced analysis of the causes of unsatisfactory state reclamation of acid soils in Ukraine and the principles of the new system of state support for liming of acid soils are proposed.

Key words: chemical reclamation, liming, acid soils, state support

Одержано редколегією 06.01.2012